

Chambre des Représentants de Belgique

SESSION ORDINAIRE 1988-1989

6 AVRIL 1989

PROJET DE LOI

**modifiant les lois portant le statut
des objecteurs de conscience,
coordonnées le 20 février 1980**

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION DE
L'INTERIEUR, DES AFFAIRES GÉNÉRALES,
DE L'EDUCATION ET DE LA FONCTION
PUBLIQUE (1)

PAR
M. TIMMERMANS

MESDAMES, MESSIEURS,

Le mercredi 22 mars 1989, votre Commission a consacré deux réunions à l'examen du présent projet de loi amendé par le Sénat.

Ce projet a été examiné en réunion publique de commission.

(1) Composition de la Commission :
Président : M. Temmerman.

A. — Titulaires :	B. — Suppléants :
C.V.P. MM. Bosmans (F.), Marchand, Sarens, Vankeirsbilck, Van Looy.	MM. Beerden, Cauwenberghs, Desutter, Van Peel, Van Rompuy, Van Wambeke.
P.S. MM. Dufour, Happart, Harmegnies (M.), Henry, Tasset.	MM. Defosset, De Raet, Eerdeken, Harmegnies (Y.), Picqué, N.
S.P. MM. Bossuyt, Laridon, Temmerman, Timmermans.	MM. Baldewijns, Beckers, Hancké, Peeters, Verheyden.
P.V.V. MM. Beysen, Cortois, Van houtte.	MM. Deswaene, Devolder, Taelman, Van Mechelen.
P.R.L. MM. Bertouille, Pivin.	MM. De Decker, Klein, Nols.
P.S.C. MM. Detremmerie, Jérôme.	MM. Lebrun, Léonard, Michel (J.).
V.U. M. Vanhorenbeek.	Mme Brepoels, M. Pillaert.
Ecolo/ M. Daras.	MM. De Vlieghere, Van Durme.
Agalev	

Voir :

- 123 - 1988 :

- N° 15 : Projet amendé par le Sénat.
- N°s 16 et 17 : Amendements.

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers

GEWONE ZITTING 1988-1989

6 APRIL 1989

WETSONTWERP

**tot wijziging van de wetten
houdende het statuut van de
gewetensbezwaarden, gecoördineerd
op 20 februari 1980**

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR
DE BINNENLANDSE ZAKEN, DE
ALGEMENE ZAKEN, DE OPVOEDING EN
HET OPENBAAR AMBT (1)

UITGEBRACHT DOOR
DE HEER TIMMERMANS

DAMES EN HEREN,

Uw Commissie heeft op woensdag 22 maart 1989 twee vergaderingen gewijd aan onderhavig door de Senaat gewijzigd wetsontwerp.

Dit ontwerp werd besproken in openbare commissievergadering.

(1) Samenstelling van de Commissie :
Voorzitter : de heer Temmerman.

A. — Vaste leden :	B. — Plaatsvervangers :
C.V.P. HH. Bosmans (F.), Marchand, Sarens, Vankeirsbilck, Van Looy.	HH. Beerden, Cauwenberghs, Desutter, Van Peel, Van Rompuy, Van Wambeke.
P.S. HH. Dufour, Happart, Harmegnies (M.), Henry, Tasset.	HH. Defosset, De Raet, Eerdeken, Harmegnies (Y.), Picqué, N.
S.P. HH. Bossuyt, Laridon, Temmerman, Timmermans.	HH. Baldewijns, Beckers, Hancké, Peeters, Verheyden.
P.V.V. HH. Beysen, Cortois, Van houtte.	HH. Deswaene, Devolder, Taelman, Van Mechelen.
P.R.L. HH. Bertouille, Pivin.	HH. De Decker, Klein, Nols.
P.S.C. HH. Detremmerie, Jérôme.	HH. Lebrun, Léonard, Michel (J.).
V.U. H. Vanhorenbeek.	Mevr. Brepoels, H. Pillaert.
Ecolo/ H. Daras.	HH. De Vlieghere, Van Durme.
Agalev	

Zie :

- 123 - 1988:

- N° 15 : Ontwerp gewijzigd door de Senaat.
- N°s 16 en 17 : Amendementen.

S. — 1171

**1. — EXPOSE INTRODUCTIF DU
MINISTRE DE L'INTERIEUR, DE LA
MODERNISATION DES SERVICES PUBLICS
ET DES INSTITUTIONS SCIENTIFIQUES
ET CULTURELLES NATIONALES**

Le Ministre souligne que le projet soumis à la Commission de l'Intérieur et modifié par le Sénat n'est guère différent de celui qui a été adopté par la Chambre des représentants.

A. Modifications du contenu

Les deux principales modifications qui ont été apportées par le Sénat concernent les articles 3 et 5 du projet.

L'article 3 dispose que les informations que le bourgmestre joint à la demande avant de la transmettre au Ministre de l'Intérieur sont déterminées *par arrêté royal délibéré en Conseil des ministres*. Le texte adopté par la Chambre des représentants ne prévoyait pas de délibération au sein du Conseil des ministres. Celle-ci devrait garantir le respect de la vie privée du candidat objet de la conscience.

L'article 6 dispose que si le Ministre de l'Intérieur *estime ne pas pouvoir réserver de suite favorable* à la demande, le dossier est transmis au Conseil de l'objection de conscience. Le texte adopté par la Chambre était formulé différemment; dans ce texte, il était question de « ne pas donner une suite favorable ». La différence entre « estimer ne pas pouvoir réserver de suite favorable à ... » et « ne pas donner une suite favorable à ... » ne se situe pas tellement au niveau de la procédure mais à celui des principes : le Ministre de l'Intérieur *ne se prononce pas* sur les demandes dont il estime qu'elles doivent être examinées par le Conseil de l'objection de conscience du fait que le dossier contient éventuellement des indications sur le caractère non fondé de la demande. L'accent est ainsi mis davantage sur le rôle du Conseil de l'objection de conscience.

B. Modifications techniques

Les autres modifications sont de nature technique; elles sont destinées à combler certaines lacunes ou à améliorer le texte adopté initialement sans en modifier le contenu :

— article 3 du projet/article 2, troisième alinéa, de la loi : l'administration communale examine également s'il est satisfait aux conditions de recevabilité fixées à l'article 2, premier alinéa, de la loi;

— article 5 du projet/article 2, dernier alinéa, de la loi : la procédure de recours auprès du Ministre contre

**1. — INLEIDING VAN DE MINISTER VAN
BINNENLANDSE ZAKEN, VAN DE
MODERNISERING VAN DE OPENBARE
DIENSTEN EN VAN DE NATIONALE
WETENSCHAPPELIJKE EN
CULTURELE INSTELLINGEN**

De Minister vestigt er de aandacht op dat het aan de Commissie voor de Binnenlandse Zaken voorgelegde en door de Senaat gewijzigde ontwerp niet wezenlijk verschilt van de tekst die door de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd goedgekeurd.

A. Inhoudelijke wijzigingen

De twee belangrijkste wijzigingen die door de Senaat werden aangebracht betreffen artikel 3 en artikel 6 van het ontwerp. .

Artikel 3 bepaalt dat de inlichtingen die de burgermeester voegt bij de aanvraag, alvorens ze door te sturen aan de Minister van Binnenlandse Zaken, worden bepaald bij een *in Ministerraad overlegd koninklijk besluit*. De door de Kamer goedgekeurde tekst vereiste de beraadslaging in de Ministerraad niet. De vereiste van overleg in de Ministerraad werd beschouwd als een waarborg voor de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van de kandidaat-gewetensbezwaarde.

Artikel 6 bepaalt dat, indien de Minister van Binnenlandse Zaken *meent geen gunstig gevolg te kunnen geven* aan de aanvraag, het dossier wordt doorgezonden aan de Raad voor gewetensbezwaren. De door de Kamer goedgekeurde tekst formuleerde dit anders; in die tekst was er sprake van een « negatief gevolg geven aan ». Het verschil tussen « menen geen gunstig gevolg te kunnen geven » en « een negatief gevolg geven » ligt niet zozeer op het vlak van de procedure maar wel op het vlak van de principes : de Minister van Binnenlandse Zaken *sprekt zich niet uit* over aanvragen waarvan hij meent dat zij moeten worden behandeld door de Raad voor gewetensbezwaren omdat het dossier mogelijks aanwijzingen bevat dat de aanvraag niet gegrond is. Hierdoor wordt dan ook de rol van de Raad voor gewetensbezwaren beklemtoond.

B. Technische wijzigingen

De andere wijzigingen zijn van technische aard; zij vullen een aantal lacunes in de oorspronkelijk goedgekeurde tekst aan of verbeteren de tekst, zonder dat de inhoud wordt gewijzigd :

— artikel 3 van het ontwerp/artikel 2, derde lid, van de wet : het gemeentebestuur onderzoekt ook of wordt voldaan aan de ontvankelijkheidsvereisten bepaald in artikel 2, eerste lid, van de wet;

— artikel 5 van het ontwerp/artikel 2, laatste lid, van de wet : de procedure van beroep bij de Minister

la décision de l'administration communale déclarant la demande irrecevable, est explicitée (notification de la décision de l'administration communale, délai dans lequel le Ministre est tenu de se prononcer);

— articles 8 et 11 du projet : modifications techniques apportées au texte de la loi par suite de la suppression du système de libération du service par la loi du 16 juin 1987;

— article 10 du projet/article 21, § 6 et § 7, de la loi :

1) l'objecteur de conscience ne bénéficie d'une indemnité supplémentaire que si le montant des indemnités ou allocations qui sont allouées à lui-même et à ses ayants droit est inférieur au minimum de moyens d'existence;

2) « insuffisance de ressources financières » (« financieriel onvermogen ») remplace « absence de ressources financières » (« financieriel vermogen »);

3) adaptation du texte néerlandais en fonction du texte français; « er kan van de privaatrechtelijke instellingen een bijdrage worden gevraagd ».

— article 18 du projet : précise que le Ministre fera rapport *par écrit* aux Chambres;

— articles 19 et 20 du projet : adaptation de renvois dans la loi à des articles modifiés de la loi;

— article 21 du projet : le fixant vigueur, aux termes duquel la loi devait entrer en vigueur au plus tard le 1er janvier 1989, a évidemment été modifié.

II. — DISCUSSION GENERALE

Au nom de son groupe, M. Bertouille reconnaît la nécessité, dans un état démocratique respectueux de la liberté de conscience, de trouver la possibilité d'un service de remplacement — utile à la société — pour ceux qui sont convaincus de l'impossibilité de tuer leur prochain, même à des fins de défense nationale.

C'est pourquoi les libéraux francophones ont approuvé la loi de 1964 sur l'objection de conscience et celles qui ont suivi dans la mesure où elles ont maintenu le caractère exceptionnel de l'objection de conscience, maintenu l'équité vis-à-vis des miliciens qui ont, eux, accepté le service militaire, affecté les objecteurs à des tâches utiles et aussi contraignantes que le service militaire, créé les mécanismes destinés à vérifier et à tester la sincérité des candidats objecteurs.

L'orateur estime la présente proposition inacceptable et ce, pour les raisons suivantes :

— elle supprime pratiquement tout contrôle du bien-fondé de la demande de l'objecteur. Elle crée donc une sorte de choix pur et simple entre l'objection et le service militaire. On ne vérifiera plus en pratique si

tegen de beslissing van het gemeentebestuur waarbij de aanvraag onontvankelijk wordt bevonden, wordt verduidelijkt (kennisgeving van de beslissing van het gemeentebestuur, termijn van uitspraak);

— artikel 8 en artikel 11 van het ontwerp : technische aanpassingen van de tekst van de wet aan de afschaffing van het systeem van ontheffing van de dienst door de wet van 16 juni 1987;

— artikel 10 van het ontwerp/artikel 21, § 6 en § 7, van de wet :

1) verduidelijkt wordt dat de gewetensbezwaarde slechts een bijkomende vergoeding geniet indien de hem en zijn rechthebbenden toegekende vergoedingen of toelagen minder dan het bestaansminimum bedragen;

2) « financieriel onvermogen » (« insuffisance de ressources financières ») komt in de plaats van « financieriel vermogen » (« absence de ressources financières »);

3) aanpassing van de Nederlandse aan de Franse tekst; er kan van de privaatrechtelijke instellingen een bijdrage worden gevraagd.

— artikel 18 van het ontwerp : preciseert dat het verslag door de Minister bij de Kamers *schriftelijk* wordt uitgebracht;

— artikels 19 en 20 van het ontwerp : aanpassing van verwijzingen in de wet naar gewijzigde artikelen in de wet;

— artikel 21 van het ontwerp : de inwerking-tredingsbepaling die voorzag in 1 januari 1989 als uiterste datum van inwerkingtreding is uiteraard geschrapt.

II. — ALGEMENE BESPREKING

De heer Bertouille erkent, namens zijn fractie, dat een democratische Staat die de gewetensvrijheid wil waarborgen, een voor de maatschappij nuttige vervangende dienst mogelijk moet maken voor hen die overtuigd zijn dat men de evenmens niet mag doden, ook niet ter verdediging van het vaderland.

Daarom hebben de Franstalige liberalen de wet van 1964 op het gewetensbezwaar en de daaropvolgende wetten goedgekeurd. Dat gebeurde omdat het uitzonderlijke karakter van het gewetensbezwaar werd behouden, omdat de gelijkheid met de dienstplichtigen die de militaire dienst aanvaarden, werd behouden omdat de gewetensbezwaarden nuttige taken kregen toegewezen die even zwaar waren als de militaire dienst, en omdat een aantal mechanismen werden ingebouwd om de goede trouw van de kandidaat-gewetensbezwaarden na te trekken en te testen.

Spreker meent dat het huidige voorstel onaanvaardbaar is, en wel om de volgende redenen :

— praktisch elke controle inzake de gegrondheid van de aanvraag van de gewetensbezwaarde valt weg. Het voorstel maakt een doodgewone keuze tussen de militaire dienst en het gewetensbezwaar mogelijk. Er

l'objection n'est pas fondée sur la volonté politique de mettre en cause les institutions fondamentales de l'Etat;

— dans la pratique, le service de l'objection de conscience sera moins contraignant que celui du milicien, astreint à des gardes, des corvées, des punitions;

— la durée dissuasive du service des objecteurs est réduite;

— la timide tentative de la coalition précédente d'affecter les objecteurs à des tâches utiles et réellement d'intérêt général est effacée. Le Ministre de l'Intérieur a d'ailleurs confirmé que les objecteurs de conscience pourront choisir leur service, ce qui n'est pas le cas des miliciens. On en verra donc encore effectuer leur service dans des a.s.b.l. fantaisistes ou, pis encore, dans des a.s.b.l. dont l'objet principal est de décrier l'armée, la défense, les engagements internationaux du pays et d'organiser des manifestations pacifistes ou anti-OTAN;

— les objecteurs bénéficieront du minimex, alors que les miliciens se contenteront d'une solde.

M. Bertouille ajoute encore que la proposition de loi initiale, devenue projet de loi, est symbolique et que l'opposition de son groupe aura aussi valeur de symbole :

— il est symbolique que la première catégorie bénéficiant de la sollicitude de la nouvelle majorité soit celle des gens qui, pour de bonnes ou de mauvaises raisons, refusent de défendre le pays et la société;

— il est symbolique que le retour du cœur alloue aux objecteurs le minimex, alors que les pensionnés indépendants attendront cinq ans pour voir les plus petites pensions alignées sur le minimum garanti aux personnes âgées et que tous ceux qui travaillent continueront encore longtemps à être dépouillés du fruit de leur travail par une fiscalité abusive;

— il est symbolique qu'en matière de défense et de sécurité, la priorité ait été accordée au statut de l'objecteur sur celui du milicien ou sur la prise en compte du service militaire pour le délai d'obtention des allocations de chômage;

— il est symbolique que les sociaux-chrétiens, qui, pendant plus de 6 ans se sont préoccupés de contenir la dérive de l'objection de conscience à la demande, fassent aujourd'hui une politique exactement contraire avec les socialistes.

C'est pour l'ensemble de ces raisons que l'intervenant juge cette proposition scandaleuse.

zal dus geen onderzoek meer plaatshebben naar een politieke bedoeling om de grondvesten van de Staat in het gedrang te brengen;

— de dienstdtijd van de gewetensbezwaarde zal, in de praktijk, minder lastig uitvallen dan die van de dienstplichtige die wacht moet lopen, karweien moet opknappen, straffen krijgt;

— het afschrikkingselement van de dienstdtijd van de gewetensbezwaarden, met name de duur van de dienst, wordt verminderd;

— de schuchtere poging van de vorige coalitie om de gewetensbezwaarden nuttige taken toe te wijzen die echt van algemeen belang zijn, wordt teniet gedaan. De Minister van Binnenlandse Zaken heeft ten andere bevestigd dat de gewetensbezwaarden hun dienst zullen kunnen uitkiezen. Dat is helemaal niet het geval voor de dienstplichtigen. Een aantal gewetensbezwaarden zal de dienst kunnen verrichten in « spook-v.z.w.'s » of, nog erger, in v.z.w.'s waarvan het hoofddoel erin bestaat het leger, de landsverdediging en de internationale verplichtingen van ons land in diskrediet te brengen en pacifistische of anti-Navobetogingen te organiseren;

— de gewetensbezwaarden zullen het bestaansminimum krijgen, in tegenstelling tot de dienstplichtigen, die zich met een soldij moeten tevreden stellen.

De heer Bertouille voegt daaraan toe dat het oorspronkelijke wetsvoorstel, thans wetsontwerp geworden, symbolisch is en dat de oppositie van zijn fractie ook een symbolische waarde heeft :

— het valt op dat de eersten die door de nieuwe meerderheid in de watten worden gelegd, juist diegenen zijn die wegens een aantal goede of minder goede redenen weigeren om het land en de maatschappij te verdedigen;

— het valt op dat « le retour du cœur » aan de gewetensbezwaarden het bestaansminimum toekent, terwijl de gepensioneerde zelfstandigen vijf jaar zullen moeten wachten om de laagste uitkeringen gelijkgeschakeld te zien met het aan bejaarden toegekende minimum en zij die werken zullen nog lang van de vrucht van hun arbeid beroofd worden door toedoen van een overdreven zware fiscaliteit;

— het valt op dat inzake landsverdediging en veiligheid voorrang werd gegeven aan de gewetensbezwaarden in plaats van aan het statuut van de dienstplichtige of aan het meetellen van hun dienstdtijd voor de wachtdtijd inzake werkloosheidsuitkeringen;

— het valt op dat de christen-democraten, die zich gedurende meer dan zes jaar hebben ingezet om het gewetensbezwaar op aanvraag tegen te werken, vandaag met de socialistten een volledig omgekeerde politiek voeren.

Al die redenen leiden ertoe dat spreker dit voorstel totaal onaanvaardbaar vindt.

M. Van Dienderen constate que la volonté, affirmée dans l'accord gouvernemental, de rétablir une certaine équité entre le traitement des objecteurs de conscience et celui des miliciens n'est que très partiellement rencontrée par le contenu de ce projet. Il regrette que, suite aux amendements déposés par le Gouvernement, les quelques améliorations apportées initialement aient été finalement encore réduites.

C'est ainsi notamment qu'il a été fait peu de cas de la Résolution du Parlement européen du 7 février 1983 relative aux objecteurs de conscience. Le terme du service des objecteurs n'a toujours pas été aligné sur celui des miliciens : il est, selon le cas, de quatre à huit mois plus long. Tout comme pour les miliciens, il n'y a pas de revenu minimum assuré.

L'intervenant se réjouit, par contre, que les objecteurs puissent encore être affectés à des organismes du secteur socio-culturel. Dans ce même cadre, il doit être permis que ces mêmes objecteurs puissent accomplir leur service dans des organisations pacifistes, puisque cela correspond entièrement aux motivations qui ont présidé au choix de ce statut. Il est, en effet, possible de défendre la paix par des moyens autres que militaires. C'est pour cette raison que l'orateur avait, lors de la première discussion en Commission de la Chambre, introduit un amendement visant à instituer un entraînement à la défense sociale (Doc. Chambre n° 123/3 — S.E. 1988).

M. Van Dienderen estime d'ailleurs nécessaire de réintroduire un certain nombre des amendements déposés à l'époque, étant donné que peu d'améliorations significatives ont été apportées par ce projet au statut initial déterminé en 1964. Il rappelle, en conclusion, la portée symbolique d'un de ces amendements, qui vise à offrir la possibilité d'effectuer un service civil dans un autre Etat membre de la Communauté européenne.

M. Detremmerie fait observer que ce projet contient nombre de points positifs, notamment la réduction des différents délais d'attente. Il déplore toutefois qu'il n'ait pas été possible d'arriver à l'élaboration d'un statut de l'appelé. Il aurait sans doute été préférable de traiter conjointement la problématique des miliciens et des objecteurs de conscience. Les circonstances ont cependant amené ces deux projets à connaître un cheminement différent dans le temps.

Même s'il reconnaît l'existence de certains abus au niveau des objecteurs, le membre ajoute que de tels abus se retrouvent également au niveau des miliciens. C'est ici moins le statut que son application qui est en cause. Ce contrôle est d'ailleurs plus difficile à exercer sur l'objecteur, puisque sa localisation est généralement moins précise.

L'intervenant demande également que l'on procède rapidement à la revalorisation du service militaire. Dans ce domaine aussi, peu de choses ont changé et il reste encore beaucoup à faire.

De heer Van Dienderen stelt vast dat het ontwerp slechts gedeeltelijk tegemoet komt aan wat daarover in het regeerakkoord stond, te weten meer gelijkberechtiging in de behandeling van de gewetensbezwaarden en dienstplichtigen. Hij betreurt dat de amendementen van de Regering de oorspronkelijk aangebrachte verbeteringen nog hebben afgezwakt.

Er werd met name weinig rekening gehouden met de Resolutie van het Europese Parlement van 7 februari 1983 betreffende de gewetensbezwaarden. De dienstdienst van de gewetensbezwaarden werd nog niet met die van de dienstplichtigen gelijkgeschakeld : naargelang het geval duurt hij van vier tot acht maanden langer. Er is geen sprake van een bestaansminimum, evenmin trouwens als voor de dienstplichtigen.

Spreker verheugt zich daarentegen over het feit dat de gewetensbezwaarden nog steeds aan culturele instellingen kunnen worden toegewezen. In dit verband moet het ook mogelijk zijn dat de gewetensbezwaarden dienst doen in pacifistische organisaties vermits dat volledig overeenstemt met de motieven die bij de keuze van het statuut een doorslaggevende rol hebben gespeeld. Het is immers mogelijk de vrede te verdedigen met andere dan militaire middelen. Spreker had daarom bij de eerste bespreking in de Commissie van de Kamer een amendement ingediend tot invoering van een vorming inzake « sociale verdediging » (Stuk n° 123/3, Bijzondere zitting 1988).

De heer Van Dienderen meent anderzijds dat het noodzakelijk is een zeker aantal van de vroeger ingediende amendementen opnieuw in te dienen, aangezien het voorliggende ontwerp weinig belangrijke verbeteringen in het in 1964 ingestelde statuut aanbrengt. Tot besluit wijst hij op de symbolische betekenis van één van deze amendementen dat de mogelijkheid wil geven om in een andere lidstaat van de Europese Gemeenschap burgerdienst te doen.

De heer Detremmerie merkt op dat het ontwerp een aantal positieve elementen bevat, met name het verminderen van de bestaande wachttijden. Hij betreurt echter dat het niet mogelijk was een statuut van de dienstplichtige uit te werken. Het zou waarschijnlijk verkieslijker geweest zijn om het statuut van de dienstplichtigen en van de gewetensbezwaarden gezamenlijk te behandelen. Door omstandigheden zal de behandeling van de twee ontwerpen evenwel niet gelijktijdig gebeuren.

Het lid geeft wel toe dat er bij de gewetensbezwaarden bepaalde misbruiken bestaan, maar er zijn ook wantoestanden bij de dienstplichtigen. Het gaat hier duidelijk minder om het statuut zelf dan om de toepassing ervan. Het is ten andere moeilijker om toezicht op de gewetensbezwaarden uit te oefenen omdat de plaats waar zij hun dienstdienst doen doorgaans minder precies omschreven is.

Spreker vraagt ook een snelle herwaardering van de militaire dienst. Op dat vlak is weinig veranderd en blijft er nog veel te doen.

M. Detremmerie se réjouit, enfin, que notre pays se rapproche des normes européennes en matière d'objection de conscience. La Belgique ne peut continuer à se démarquer de ses partenaires européens et une harmonisation est plus que jamais souhaitable.

En conclusion, l'orateur fait valoir que la demande d'un statut d'objecteur ne correspond pas automatiquement à un refus de tout système de défense.

M. Timmermans salue, au nom de son groupe, le compromis également intervenu au Sénat, qui doit désormais permettre une mise en œuvre rapide du résultat obtenu en ce qui concerne le statut de l'objecteur. Même s'il aurait sans doute été possible d'aller plus loin en la matière, il est, dans un souci de meilleure efficacité, préférable de s'en tenir au dit compromis. Le membre dénonce toutefois la façon scandaleuse dont est décrit ce statut par un des groupes présent à la discussion. C'est injurieux à l'égard des jeunes qui décident d'adopter ce statut.

M. Vankeirsbilck déclare que son groupe approuvera le projet, tel qu'il est actuellement présenté à la Commission. Celui-ci contient, en effet, plusieurs améliorations pour ceux qui choisissent d'introduire une demande d'objection de conscience. De sensibles différences continuent par ailleurs à subsister par rapport au traitement des miliciens.

L'intervenant plaide également pour une entrée en vigueur rapide de ce nouveau statut. Tout retard serait d'ailleurs préjudiciable aux principaux intéressés.

M. Beysen précise que le groupe auquel il appartient adoptera la même attitude que lors de la première discussion. Il relève toutefois des différentes interventions précédentes que le compromis obtenu ne satisfait personne entièrement. Il regrette, à ce propos, que l'on ait, dans le choix finalement arrêté, sacrifié la qualité au profit de la rapidité. Le législateur fait ici preuve d'une faiblesse criante.

M. M. Harmegnies rappelle que, lors des débats précédents, il avait déposé une série d'amendements visant à instaurer un traitement parallèle entre les objecteurs et les miliciens. Il avait également proposé de corriger certaines aberrations de la législation en vigueur, notamment au niveau de la sécurité sociale. Pendant leur service, les objecteurs ne bénéficient, en effet, d'aucune couverture sociale. De plus, contrairement aux miliciens, leur contrat de travail n'est pas suspendu momentanément pendant cette même durée. Il serait donc souhaitable de gommer tout ce qui est excessif dans cette pénalisation des objecteurs.

L'intervenant soulève également le problème du montant de l'indemnité de nourriture allouée à l'objecteur. Il plaide, en outre, pour l'allongement de sa formation civique.

M. M. Harmegnies demande, enfin, que la durée du service civil puisse être prise partiellement en compte

De heer Detremmerie verheugt zich ten slotte dat ons land de Europese normen inzake gewetensbezwaarden benadert. België kan zich niet blijven afzijdig houden van de Europese partners en een harmonisering is meer dan ooit wenselijk.

Spreker besluit dat de aanvraag tot het bekomen van het statuut van gewetensbezwaarde niet automatisch overeenstemt met het weigeren van elke vorm van verdediging.

De heer Timmermans stemt namens zijn fractie in met het compromis dat ook in de Senaat werd bereikt en dat moet toelaten om thans zeer snel het bereikte resultaat inzake het statuut van de gewetensbezwaarde praktisch te realiseren. Omwille van de efficiëntie is het verkieslijker zich aan het compromis te houden, zelfs indien het ongetwijfeld mogelijk zou zijn geweest om ter zake verder te gaan. Het lid vindt de manier waarop één van de fracties bij de bespreking het statuut heeft beschreven gewoon schandalig. Zulks is een echte belediging tegenover de jongeren die besloten hebben voor dat statuut te kiezen.

De heer Vankeirsbilck verklaart dat zijn fractie het ontwerp zal goedkeuren zoals het voor het ogenblik aan de Commissie is voorgelegd. Het ontwerp bevat immers een aantal verbeteringen voor de aanvragers van het statuut van gewetensbezwaarde. Een aantal duidelijke verschillen in vergelijking met de behandeling van de dienstplichtigen blijven echter bestaan.

Spreker is ook voorstander van een snelle inwerkingtreding van het nieuwe statuut. Elke vertraging zou ten andere een nadeel betekenen voor alle betrokkenen.

De heer Beysen zegt dat zijn fractie dezelfde houding zal aannemen als bij de eerste bespreking. Uit de vorige tussenkomsten besluit hij echter dat het tot stand gekomen compromis eigenlijk niemand ten volle tevreden stelt. Hij betreurt dat in de uiteindelijk vastgelegde keuze de kwaliteit werd opgeofferd aan de snelheid waarmee het ontwerp tot stand kwam. De wetgever geeft op dit vlak blijk van een duidelijke zwakheid.

De heer M. Harmegnies wijst erop dat hij bij de vorige bespreking een aantal amendementen had ingediend die een gelijke behandeling tussen gewetensbezwaarden en dienstplichtigen wilden invoeren. Hij had eveneens voorgesteld om aberraties in de wetgeving te verbeteren, met name op het vlak van de sociale zekerheid. De gewetensbezwaarden hebben immers geen enkele sociale bescherming gedurende hun diensttijd. In tegenstelling tot de dienstplichtigen wordt hun arbeidsovereenkomst daarenboven niet tijdelijk opgeschort gedurende hun diensttijd. Het is dus wenselijk die bestraffing van de gewetensbezwaarden weg te werken.

Spreker wijst ook op het probleem van de maaltijdvergoeding van de gewetensbezwaarde. Hij is ook voorstander van een verlenging van opleiding tot burgerplicht van deze laatste.

De heer M. Harmegnies vraagt ten slotte dat de duur van de burgerdienst voor een gedeelte in

pour déterminer l'ancienneté pécuniaire, parallèlement à ce qui a été accordé récemment aux miliciens.

M. J. Michel entend s'exprimer à titre personnel sur le problème de l'objection de conscience. Il estime qu'il s'agit là d'un régime nécessaire, justifié par le respect des droits de l'homme et par ce qu'a déclaré à ce sujet le Conseil de l'Europe.

Le membre considère cependant qu'il faut en revenir à la législation fondamentale où l'objection est considérée comme une exception et où il faut justifier de cette dérogation pour échapper à la contrainte du service militaire établie par la loi. Il concède qu'il faut, dans toute la mesure du possible, établir une égalité de traitement entre le milicien et l'objecteur, en ce qui concerne les avantages et désavantages inhérents à l'exercice de ces fonctions.

M. J. Michel regrette qu'avec ce projet, on abandonne le principe de l'appréciation par le Conseil de l'objection de conscience. Même si ce Conseil rejetait relativement peu de demandes, il n'est pas normal qu'il appartienne désormais aux pouvoirs politiques d'apprécier ces différentes demandes.

Le membre rejoint ici le point de vue exprimé par les sénateurs PSC, dont il reprend d'ailleurs les amendements par principe.

Même s'il admet le principe de l'égalité « sociale » entre les deux régimes, *M. J. Michel* est d'avis qu'il faut une différence de temps de service. Cette différence doit permettre de prouver la sincérité du choix de l'objection et de compenser les servitudes et les contraintes, telles que les rappels, imposées aux miliciens.

Cette volonté d'instaurer cet équilibre ne doit pas procéder d'une simple logique arithmétique, qui consisterait par exemple à doubler systématiquement ce temps dans certains cas. Il convient en la matière de se montrer humain et objectif.

En conclusion, l'intervenant ajoute que, même s'il approuve certaines mesures contenues dans le projet, il votera contre certaines de ses dispositions, qui lui semblent contraires à l'opinion qu'il s'est faite du problème. Il rejoint enfin, un communiqué du Comité directeur du groupe auquel il appartient et dont il donne lecture :

« Le Comité directeur du PSC se félicite que le Gouvernement travaille au statut du milicien. Il déplore que les textes réglementant les différentes formes de service aient été abordés sans vision globale.

En conséquence, le PSC estime nécessaire la mise à l'étude d'un statut de l'appelé, harmonisant toutes les formes de service.

aanmerking komt om de geldelijke anciënniteit te berekenen, naar analogie van wat onlangs aan de dienstplichtigen werd toegestaan.

De heer J. Michel wenst in eigen naam over het probleem van de gewetensbezwaarden te spreken. Hij vindt het een noodzakelijke regeling die steunt op de naleving van de mensenrechten en op de verklaringen dienaangaande van de Raad van Europa.

Spreker vindt evenwel dat men moet terugkomen tot de basiswetgeving ter zake, volgens welke gewetensbezwaar beschouwd wordt als een uitzondering en volgens welke die afwijking moet worden verantwoord om aan de bij de wet gestelde militaire dienstplicht te kunnen ontsnappen. Hij meent dat men in de mate van het mogelijke een gelijke behandeling moet geven aan de milicien en aan de gewetensbezwaarde, wat betreft de voor- en nadelen die inherent zijn aan de uitoefening van de beide statuten.

De heer J. Michel betreurt dat men met dit ontwerp het principe van de beoordeling door de Raad voor gewetensbezwaren laat varen. Ook al wees deze Raad relatief weinig gevallen af, toch is het niet normaal dat de beoordeling van die verschillende aanvragen voortaan in handen van politieke instanties wordt gegeven.

Spreker deelt hier de zienswijze van de PSC-senatoren, wier amendementen hij overigens principieel overneemt.

Ook al aanvaardt hij het beginsel van de « sociale » gelijkheid tussen de twee regelingen, toch is *de heer J. Michel* van oordeel dat de duur van de dienstdienst moet verschillen. Dat verschil moet de mogelijkheid bieden de oprechtheid van de keuze van de gewetensbezwaarde te bewijzen en de verplichtingen die de dienstplichtigen worden opgelegd, zoals wederoproeping, te compenseren.

De wil om dat evenwicht tot stand te brengen mag niet uitgaan van een gewone wiskundige bewerking, waarbij men bijvoorbeeld stelselmatig de tijd in bepaalde gevallen zou verdubbelen. Men moet in deze aangelegenheid menselijk en objectief tewerk gaan.

Tot besluit voegt spreker eraan toe dat, ook al staat hij achter bepaalde maatregelen die in het ontwerp vervat liggen, hij toch tegen sommige bepalingen ervan zal stemmen die hem strijdig lijken met de mening die hij zich over het probleem gevormd heeft. Ten slotte sluit hij zich aan bij een communiqué van het dagelijks bestuur van de partij waartoe hij behoort en waarvan hij lezing geeft :

« Het Dagelijks Bestuur van de PSC verheugt zich over het feit dat de Regering werk maakt van het statuut van de dienstplichtige. Het betreurt dat de teksten die de verschillende vormen van dienstplicht regelen, zonder algemene visie werden opgesteld.

Bijgevolg acht de PSC het noodzakelijk dat werk gemaakt wordt van een statuut van de dienstplichtige, waarin alle vormen van dienstplicht worden geharmoniseerd.

Dans ce cadre, et sans exception, les dérogations aux lois générales doivent être confiées à des juridictions civiles.

La modification des textes légaux et réglementaires doit s'opérer dans la plus grande concertation. »

M. Pivin relève le caractère ambigu de plusieurs déclarations faites lors de la discussion. Il considère que si l'on veut véritablement remotiver l'armée, il n'est pas indiqué de favoriser de la sorte les objecteurs. Ces mesures sont, en effet, de nature à créer un fossé entre les deux statuts et surtout à démotiver les miliciens.

M. De Raet, se référant à son expérience personnelle du problème, fait valoir qu'il lui paraît impensable de ne pas respecter les idées de chacun. Si l'on estime qu'il faut consacrer une partie de sa vie au service du pays, cela devrait pouvoir se faire dans le cadre d'un service national, où l'armée aurait également sa place. C'est assurément un changement fondamental mais la démocratie y gagnerait. Les jeunes gens comme les jeunes filles devraient effectuer ce service à la collectivité, ce qui permettrait aussi de voir l'ensemble de cette problématique de façon plus sereine. Cette refonte totale profiterait également largement à l'armée, notamment pour résoudre les difficultés liées à la constitution du contingent.

M. M. Harmegnies entend encore rappeler que les objecteurs ne peuvent servir de bouc émissaire en fonction de certaines doctrines. Il ajoute également que la grille des priorités en cas d'affectation a parfois amené des gens à attendre trois ou quatre ans avant d'être affectés, alors qu'ils avaient charge de famille. Il est injuste de pénaliser de la sorte des gens sincères. Il convient plutôt de leur faire assumer leurs responsabilités.

M. Pivin retire de l'ensemble de la discussion que la préoccupation principale semble bien être le statut du milicien et que le reste constitue plutôt l'exception. Il plaide plutôt que le vote du projet se déroule parallèlement à l'approbation du nouveau statut du milicien.

Réponse du Ministre de l'Intérieur

Le Ministre rappelle que les dispositions contenues dans le projet constituent en fait le plus grand dénominateur commun entre les différentes approches qui existaient face à cette problématique. Ces opinions divergeaient d'ailleurs au sein même des différentes familles politiques et il fut donc difficile de trouver un équilibre acceptable par tous. Le Ministre salue les prises de position positives de la plupart des groupes mais regrette toutefois le ton véhément de certaines interventions.

In dat kader, en zonder uitzondering, moet de kennisgeving van afwijkingen op de algemene wetten aan burgerlijke gerechten worden toevertrouwd.

De wijziging van de wetten en de bestuursrechtelijke bepalingen moet met een zo ruim mogelijk overleg gepaard gaan. »

De heer Pivin onderstreept het dubbelzinnige karakter van verschillende verklaringen die bij de bespreking zijn afgelegd. Indien men het leger werkelijk opnieuw wil motiveren, dan is het volgens hem niet aangewezen gewetensbezwaar op deze wijze aan te moedigen. De voorgestelde maatregelen zijn immers van die aard dat zij een kloof kunnen teweegbrengen tussen de beide statuten en vooral aan de dienstplichtigen elke motivering ontnemen.

De heer De Raet verwijst naar zijn persoonlijke ervaring met het probleem en merkt op dat het hem ondenkbaar voorkomt geen eerbied te hebben voor eenieders overtuiging. Indien men vindt dat men een gedeelte van zijn leven ten dienste van het land moet stellen, dan moet dat kunnen gebeuren in het kader van een nationale dienstplicht, waarin het leger eveneens zijn plaats heeft. Dat is wellicht een fundamentele verandering, maar de democratie zou er wel bij varen. Jonge mannen zowel als jonge vrouwen zouden moeten verplicht worden die dienst aan de gemeenschap te bewijzen, zodat ook de gehele problematiek op een meer serene manier zou kunnen bekeken worden. Die totale herziening zou eveneens ruimschoots ten goede komen aan het leger, met name om de moeilijkheden op te lossen waarmee de samenstelling van het contingent gepaard gaat.

De heer M. Harmegnies wenst er nog op te wijzen dat de gewetensbezwaarden niet als zondebok voor bepaalde doctrines mogen dienen. Hij wijst er tevens op dat de prioriteitenregeling bij affectatie er sommigen in bepaalde gevallen toe gebracht heeft drie tot vier jaar te wachten alvorens onder de wapens te gaan, hoewel zij gezinslast hadden. Het is onrechtvaardig eerlijke burgers te straffen. Men moet hen eerder voor hun verantwoordelijkheid plaatsen.

De heer Pivin onthoudt uit de bespreking dat het statuut van de dienstplichtige wel degelijk het voornaamste punt van zorg blijkt te zijn en dat het overige verband houdt met uitzonderingsgevallen. Hij pleit ervoor dat het ontwerp samen met het nieuwe statuut van de dienstplichtige in stemming wordt gebracht.

Antwoord van de Minister van Binnenlandse Zaken

De Minister herinnert eraan dat de bepalingen van het ontwerp in feite een soort van grootste gemene deler zijn van de diverse meningen over dat probleem. Zelfs binnen de diverse politieke fracties bestond daarover geen eensgezindheid en het was bijgevolg niet gemakkelijk een evenwicht te vinden dat voor iedereen aanvaardbaar was. De Minister verheugt zich over de positieve standpunten die door de meeste fracties werden ingenomen, maar hij betreurt de heftige toon van sommige uiteenzettingen.

Il ajoute que sur trois ans, 3000 demandes de statut ont été introduites. Sept d'entre elles ont été refusées par le Conseil d'appel de l'objection de conscience sur la base de données objectives, essentiellement des précédents d'ordre judiciaire où l'utilisation de la violence était manifeste. A ce propos, les travaux préparatoires de la loi originelle de 1964 indiquent clairement que le législateur n'a pas voulu sonder les motivations invoquées par le futur objecteur mais que les demandes doivent être appréciées sur base de ces mêmes données objectives. Dans le cas présent, la loi est alignée sur la pratique quotidienne.

Dans les sept cas précités, le Conseil a d'ailleurs entériné l'avis de l'administration. Il n'en ira pas autrement quand la nouvelle loi aura été votée. Le Ministre précise qu'à ce moment il donnera une délégation au directeur général chargé de ces problèmes. Ce dernier continuera à suivre l'avis du commissaire d'arrondissement, pour autant que celui-ci soit compatible avec la grille des priorités.

Pour ce qui concerne les abus dénoncés par certains, il est évident que ceux-ci se manifestent tant parmi les objecteurs que parmi les miliciens. Cependant, lorsqu'on sait que sur dix objecteurs de conscience, deux sont affectés dans le secteur socio-culturel et huit à la protection civile et dans le secteur des soins, il est clair que la situation est relativement saine sur le plan des affectations. Le Ministre déclare à ce propos qu'un problème se pose pour l'affectation auprès des universités. Cette situation profite en fait essentiellement aux professeurs, qui sont davantage demandeurs que les objecteurs.

Quoi qu'il en soit, la nécessité de faire désormais rapport devant le Parlement de l'évolution de la situation permettra d'éventuellement corriger la loi, en cas de dérapages manifestes. Le cas de l'Allemagne, où l'objection a connu récemment un véritable « boom » alors que sa durée avait été prolongée en même temps que celle du service militaire, indique d'ailleurs la pertinence de suivre cette évolution de près.

Le Ministre constate, en outre, qu'une sensible différence est maintenue entre les deux types de service. La discrimination a été diminuée. Il appartient, en effet, au législateur de déterminer les limites dans lesquelles le choix du type de service peut être opéré. Ces limites se doivent toutefois d'être justes et équitables.

Des injustices criantes existent encore à l'heure actuelle. C'est ainsi qu'au Petit-Château, pour effectuer la même mission d'aide au réfugiés, les miliciens sont affectés pendant douze mois, tandis que les ob-

Hij voegt daaraan toe dat er in drie jaar tijd 3 000 aanvragen tot het verkrijgen van de status van gewetensbezwaarde zijn ingediend. Zeven aanvragen werden, op grond van objectieve gegevens, geweigerd door de Raad van beroep voor Gewetensbezwaren, in hoofdzaak omdat de betrokkenen een gerechtelijk verleden hadden en zij kennelijk gebruik hadden gemaakt van geweld. Uit de voorbereidende werkzaamheden van de oorspronkelijke wet van 1964 blijkt duidelijk dat de wetgever van oordeel was dat niet de door de toekomstige gewetensbezwaarde aangevoerde motieven ten grondslag moeten liggen aan de beoordeling, maar wel de voornoemde objectieve gegevens. In dit geval ligt de wet dus in de lijn van de dagelijkse praktijk.

In de voornoemde zeven gevallen heeft de Raad het advies van de administratie overigens bekrachtigd. Die toestand zal niet veranderen nadat de nieuwe wet is goedgekeurd. De Minister preciseert dat hij zijn bevoegdheid op dat ogenblik zal delegeren aan de directeur-generaal die met die problemen belast is. In zoverre zulks verenigbaar is met het prioriteiten-schema, zal de laatstgenoemde het advies van de arrondissementscommissaris blijven volgen.

De misbruiken die door sommigen aan de kaak worden gesteld, komen zowel bij de gewetensbezwaarden als bij de dienstplichtigen voor. Wanneer men evenwel weet dat op 10 affectaties gewetensbezwaarden er 2 in de socio-culturele sector plaatshebben tegen 8 in de civiele bescherming en de verzorgingssector is het duidelijk dat de toestand op het vlak van de aanwijzingen redelijk zuiver is. De Minister verklaart in dat verband dat er wel een probleem rijst in verband met de aanstelling bij de universiteiten. Die toestand komt immers vooral de docenten ten goede, die — méér dan de gewetensbezwaarden — vragende partij zijn.

Aangezien voortaan over de bestaande toestand verslag moet worden uitgebracht bij het Parlement, wordt het in ieder geval mogelijk om in te grijpen indien de toestand kennelijk uit de hand loopt. De ervaring in de Bondsrepubliek, waar het aantal gewetensbezwaarden spectaculair is gestegen, hoewel de dienstdienst parallel met de duur van de legerdienst was verlengd, toont trouwens aan hoe belangrijk het is die toestand op de voet te volgen.

De Minister constateert bovendien dat er nog steeds aanzienlijke verschillen bestaan tussen de twee soorten dienst. Er bestaan tegenwoordig minder vormen van discriminatie. De wetgever is immers bevoegd om de grenzen vast te stellen binnen welke voor deze of gene dienst kan worden gekozen. Die grenzen moeten evenwel op rechtvaardige en billijke wijze worden vastgesteld.

Op dit ogenblik bestaat er nog steeds schreeuwend onrecht. In het Klein Kasteeltje, bijvoorbeeld, moeten de dienstplichtigen twaalf maanden lang hulp verlenen aan de vluchtelingen, terwijl de dienstdienst van

jecteurs ont une durée de service de dix-huit mois. Cette situation est assurément illogique.

Répondant aux préoccupations émises par M. M. Harmegnies, le Ministre ajoute qu'il ne sera plus possible de les rencontrer dans le cadre de ce projet, notamment en ce qui concerne les indemnités de repas. Il précise cependant que les modifications proposées pourront être envisagées dans le cadre des arrêtés royaux d'exécution qui restent à prendre.

Le Ministre se déclare également opposé aux propositions visant à permettre aux objecteurs de conscience de renoncer plus facilement à leur statut. Dans la plupart des cas, en effet, c'est par opportunisme qu'ils renoncent à leur statut.

Enfin, pour ce qui concerne le nouveau statut du milicien, le Ministre fait remarquer que la famille libérale a géré pendant sept ans le département de la Défense nationale, sans juger nécessaire d'apporter des modifications au dit statut. Un projet vient d'être déposé en la matière et se trouve actuellement au Conseil d'Etat.

III. — DISCUSSION DES ARTICLES ET VOTES

Articles 1er et 2

Ces articles ne donnent lieu à aucune discussion et sont adoptés par 9 voix contre 2 et une abstention.

Art. 3

M. Van Wambeke fait observer que l'administration communale du lieu où le candidat objecteur de conscience est domicilié doit constituer au sujet de la demande un dossier qui doit notamment comporter les informations déterminées par arrêté royal délibéré en Conseil des ministres. (art. 2, septième alinéa, proposé des lois coordonnées). On peut se demander de quelles informations il pourrait s'agir.

Le Ministre de l'Intérieur répond que le but est d'accroître la sécurité juridique du candidat objecteur de conscience.

Dans l'état actuel de la législation, le Ministre de l'Intérieur peut demander que l'on recueille toutes les informations utiles sur l'intéressé, notamment auprès des autorités communales et judiciaires.

Il se peut que, pour ce faire, il faille notamment recueillir des informations auprès des voisins, procéder à des enquêtes de moralité, etc.

Le texte adopté initialement par la Chambre des Représentants offrait déjà une plus grande sécurité juridique au candidat objecteur de conscience en

de gewetensbezwaarden daar achttien maanden bedraagt. Het spreekt vanzelf dat die toestand volstrekt onlogisch is.

De Minister voegt daar aan toe dat het in het kader van dit ontwerp niet meer mogelijk is tegemoet te komen aan de bekommernissen van de heer M. Harmegnies, onder meer inzake de voedselvergoedingen. Hij preciseert evenwel dat de voorgestelde wijzigingen in overweging kunnen worden genomen in het kader van de nog te nemen uitvoeringsbesluiten.

De Minister verklaart ook gekant te zijn tegen voorstellen, die er op gericht zijn het de gewetensbezwaarden gemakkelijker te maken aan hun statuut te verzaken. Dit gebeurt namelijk meestal om opportunistische overwegingen.

Met betrekking tot het nieuwe statuut van de dienstplichtigen, ten slotte, merkt de Minister op dat de liberale fractie het niet nodig geacht heeft dit statuut te wijzigen gedurende de zeven jaar dat zij het departement van Landsverdediging beheerde. Recentelijk is in dat verband een wetsontwerp ingediend, dat momenteel door de Raad van State wordt onderzocht.

III. — BESPREKING VAN DE ARTIKELEN EN STEMMINGEN

Artikelen 1 en 2

Deze artikelen geven geen aanleiding tot verdere bespreking en worden aangenomen met 9 tegen 2 stemmen en 1 onthouding.

Art. 3

De heer Van Wambeke wijst erop dat het gemeentebestuur waar de kandidaat-gewetensbezwaarde zijn woonplaats heeft, een dossier met betrekking tot de aanvrager moet samenstellen waarin onder meer de inlichtingen, bepaald bij een in Ministerraad overlegd koninklijk besluit, zijn opgenomen (voorgesteld artikel 2, zevende lid, van de gecoördineerde wetten). Hierbij rijst de vraag om welke inlichtingen het zou kunnen gaan.

De Minister van Binnenlandse Zaken antwoordt dat het de bedoeling is geweest de rechtszekerheid van de kandidaat-gewetensbezwaarde te verruimen.

Volgens de bestaande wetgeving, kan de Minister van Binnenlandse Zaken over de betrokkene alle nuttige inlichtingen doen inwinnen, onder meer bij de gemeentelijke en gerechtelijke overheid.

Dit kan onder meer het inwinnen van informatie bij de bureaus, moraliteitsonderzoeken, en dergelijke inhouden.

In de door de Kamer van Volksvertegenwoordigers oorspronkelijk goedgekeurde tekst werd reeds een grotere rechtszekerheid voor de kandidaat-gewetens-

limitant les informations à recueillir au sujet des demandes aux « informations déterminées par le Roi ».

Le Sénat a jugé nécessaire de fixer des règles plus strictes en ce qui concerne la constitution du dossier et de soumettre la liste des informations à recueillir à l'approbation du Gouvernement.

Le Ministre déclare que cette adaptation du texte légal s'inscrit dans le cadre de l'évolution générale de la société, qui tend à offrir au citoyen davantage de garanties en ce qui concerne le respect de sa vie privée. En ce qui concerne le type d'informations à recueillir, on pourrait par exemple envisager de vérifier si le demandeur n'a pas été membre d'un club de tir.

M. Van Dienderen souligne quant à lui que, dans sa lettre du 21 mars 1989 adressée aux membres de la Commission, le Conseil de la jeunesse d'expression française de Belgique plaide pour une formation appropriée des fonctionnaires communaux chargés de traiter les dossiers des objecteurs de conscience.

L'intervenant se rallie à cette requête et demande au Ministre d'en tenir compte.

*
* *

L'amendement n° 69 de *M. J. Michel* (Doc. n° 123/17) prévoit que la demande du candidat objecteur doit être transmise non seulement au Ministre de l'Intérieur, mais également au Conseil de l'objection de conscience.

*
* *

Cet amendement est rejeté par 12 voix contre une et 2 abstentions.

L'article 3 est adopté sans modification par 13 voix contre 2 et une abstention.

Art. 4

Cet article ne donne lieu à aucune discussion et est adopté par 13 voix contre 2 et une abstention.

Art. 5

M. J. Michel estime que c'est le Conseil de l'objection de conscience qui doit se prononcer sur la demande du candidat objecteur de conscience après avis favorable du Ministre de l'Intérieur. Cette procédure garantit une jurisprudence simple.

bezwaarde ingebouwd door de in te winnen informatie betreffende de aanvrager te beperken tot de « door de Koning bepaalde inlichtingen ».

In de Senaat heeft men het nuttig geoordeeld de regels met betrekking tot het dossier dat moet worden samengesteld, nog strenger te maken en de lijst van in te winnen inlichtingen afhankelijk te maken van een akkoord binnen de Regering.

De Minister plaatst deze aanpassing van de tekst in het kader van de algemene maatschappelijke evolutie, die erop gericht is aan de burger meer waarborgen te verlenen voor de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. Wat het type van in te winnen inlichtingen betreft, kan er bijvoorbeeld aan gedacht worden na te gaan of de aanvrager in het verleden geen lid is geweest van een shooting-club.

De heer Van Dienderen wijst er van zijn kant op dat in de brief van 21 maart 1989, die de « Conseil de la jeunesse d'expression française de Belgique » richtte aan de leden van de Commissie, wordt gepleit voor een aangepaste vorming van de gemeenteambtenaren die zich met de dossiers van de gewetensbezwaarden dienen bezig te houden.

Spreker kan zich aansluiten bij dit verzoek en vraagt dat de Minister hiermee rekening zou houden.

*
* *

Het amendement n° 69 van de heer *J. Michel* (Stuk n° 123/17) strekt ertoe de aanvraag van de kandidaat-gewetensbezwaarde niet slechts door te zenden aan de Minister van Binnenlandse Zaken, maar ook aan de Raad voor gewetensbezwaren.

*
* *

Het amendement n° 69 van de heer *J. Michel* wordt verworpen met 12 tegen 1 stem en 2 onthoudingen.

Artikel 3 wordt ongewijzigd aangenomen met 13 tegen 2 stemmen en 1 onthouding.

Art. 4

Dit artikel geeft geen aanleiding tot verdere bespreking en wordt aangenomen met 13 tegen 2 stemmen en 1 onthouding.

Art. 5

Volgens *de heer J. Michel* dient het de Raad voor gewetensbezwaren te blijven die, weliswaar na gunstig advies van de Minister van Binnenlandse Zaken, uitspraak doet over de aanvraag van de kandidaat-gewetensbezwaarde. Op die manier wordt een eenvormige rechtspraak gegarandeerd.

Telle est la portée de son amendement n° 70 (Doc. n° 123/17). Etant donné les délais très stricts prévus par cet amendement, son auteur déclare qu'il doit paraître évident que son intention n'est nullement de ralentir la procédure d'octroi du statut d'objecteur de conscience.

Le Ministre demande néanmoins le rejet de l'amendement, parce que la procédure proposée dans le projet de loi ne change finalement rien à la situation existante.

*
* *

L'amendement n° 70 de M.J. Michel est rejeté par 13 voix contre une et deux abstentions.

L'article 5 est adopté sans modification par 13 voix contre 2 et une abstention.

Art. 6

Pour la justification de son amendement n° 71 (Doc. n° 123/17), *M. J. Michel* renvoie à la discussion de l'article 5.

Cet amendement est rejeté par 12 voix contre une et 3 abstentions.

L'article 6 est adopté sans modification par 13 voix contre 2 et une abstention.

Art. 7

Cet article ne donne pas lieu à discussion et est adopté par 13 voix contre 2 et une abstention.

Art. 8

M. Van Dienderen présente quatre amendements à cet article (n°s 61 à 64, Doc. n° 123/16) et fournit quelques éclaircissements.

— Les amendements n°s 61 et 62 ont trait à la durée du service civil à la Protection civile.

Le premier amendement prévoit un délai supplémentaire d'un mois par rapport au terme de service des miliciens, conformément à la résolution du 7 février 1983 du Parlement européen et à l'objectif initial de la proposition de loi.

Le deuxième amendement prévoit, en ordre subsidiaire, un délai supplémentaire de trois mois, ainsi que le prévoyait le compromis qui s'était dégagé au sein de la Commission de l'Intérieur lors du premier examen de la proposition de loi (Doc. n° 123/1).

Dit is dan ook de strekking van zijn amendement n° 70 (Stuk n° 123/17). Gezien de zeer strikte termijnen die in dit amendement worden voorzien, is het volgens de indiener ervan duidelijk dat het zeker niet de bedoeling is de procedure tot toekenning van het statuut van gewetensbezwaarde te vertragen.

De Minister vraagt toch de verwerping van het amendement, omdat de in het wetsontwerp voorgestelde procedure eigenlijk niets wijzigt aan de reeds bestaande feitelijke situatie.

*
* *

Het amendement n° 70 van de heer J. Michel wordt verworpen met 13 tegen 1 stem en 2 onthoudingen.

Artikel 5 wordt ongewijzigd aangenomen met 13 tegen 2 stemmen en 1 onthouding.

Art. 6

Voor de verantwoording van zijn amendement n° 71 (Stuk n° 123/17) verwijst *de heer J. Michel* naar de bespreking van artikel 5.

Dit amendement wordt verworpen met 12 tegen 1 stem en 3 onthoudingen.

Artikel 6 wordt ongewijzigd aangenomen met 13 tegen 2 stemmen en 1 onthouding.

Art. 7

Dit artikel geeft geen aanleiding tot verdere bespreking en wordt aangenomen met 13 tegen 2 stemmen en 1 onthouding.

Art. 8

Er werden op dit artikel vier amendementen (n°s 61 tot 64 - Stuk n° 123/16) ingediend door *de heer Van Dienderen*. De indiener geeft hierbij enkele verduidelijkingen :

— De amendementen n°s 61 en 62 hebben betrekking op de duur van de burgerdienst bij de Civiele Bescherming.

Het eerste amendement voorziet in een bijkomende termijn van één maand in vergelijking met de diensttijd van de dienstplichtigen, zodat tegemoet wordt gekomen aan de resolutie van 7 februari 1983 van het Europese Parlement en aan de oorspronkelijke bedoeling van het wetsvoorstel.

Subsidiair wordt in het tweede amendement teruggerepen naar het compromis, dat in de Kamercommissie voor de Binnenlandse Zaken was tot stand gekomen bij de eerste bespreking van het wetsvoorstel n° 123/1, namelijk een bijkomende termijn van 3 maanden.

Le Gouvernement a estimé par la suite devoir présenter des amendements à cette proposition de compromis, de sorte que la durée a encore été allongée.

— Les amendements n°s 63 et 64 visent à garantir aux objecteurs de conscience le même traitement, sur le plan matériel, qu'aux autres miliciens, ce qui implique également une égalité par rapport aux différents régimes de sécurité sociale.

M. Van Wambeke déclare qu'il se prononcera en faveur du texte actuel, bien que le compromis initial ait été amendé par le Gouvernement en ce qui concerne la durée du service civil.

Le Président souhaite également s'en tenir aux accords conclus.

*
* *

Les amendements n° 61 et 62 de M. Van Dienderen sont rejetés par 15 voix contre une.

Les amendements n° 63 et 64 de M. Van Dienderen sont rejetés par 15 voix contre une et 2 abstentions.

L'article 8 est adopté sans modification par 13 voix contre 3 et une abstention.

Art. 9

Pour la justification de ses amendements n° 65 à 68, (Doc. n° 123/16), M. Van Dienderen renvoie à la discussion de l'article 8.

Les amendements n° 65 et 66 de M. Van Dienderen sont rejetés par 15 voix contre une.

Les amendements n° 67 et 68 de M. Van Dienderen sont rejetés par 15 voix contre une et 2 abstentions.

L'article 9 est adopté sans modification par 13 voix contre 3 et une abstention.

Art. 10

M. Van Wambeke se demande si l'expression française « *insuffisance* de ressources financières » et l'expression néerlandaise « *financieel onvermogen* », qui figurent au deuxième alinéa de l'article 21, § 6, proposé, ont bien la même signification. Les termes « *insuffisance* » et « *onvermogen* » ont été introduits par le Sénat là où il était initialement question d'« *absence* de ressources financières » et de « *financieel vermogen* ».

Le Ministre précise que la formulation française « *absence* de ressources financières » avait un caractère trop absolu, puisqu'elle impliquait que les objecteurs de conscience devaient être totalement dépourvus de ressources financières pour pouvoir prétendre au minimum de moyens d'existence.

Le terme « *insuffisance* » correspond mieux à l'objectif visé, qui est de permettre à l'objecteur d'obtenir le minimum de moyens d'existence quand ses ressour-

Later heeft de Regering gemeend amendementen op dit compromis-voorstel te moeten indienen, zodanig dat de duur nog werd verlengd.

— De amendementen n°s 63 en 64 strekken ertoe op materieel vlak aan de gewetensbezwaarden dezelfde behandeling te waarborgen als aan de dienstplichtigen. Dit impliceert ook een gelijkheid tegenover de verschillende sociale zekerheidsstelsels.

De heer Van Wambeke verklaart hierop dat hij zich zal uitspreken ten gunste van de voorliggende tekst, hoewel het oorspronkelijke compromis qua duur van de burgerdienst door de Regering werd geamendeerd.

Ook de Voorzitter wenst zich aan de gemaakte afspraken te houden.

*
* *

De amendementen n°s 61 en 62 van de heer Van Dienderen worden verworpen met 15 tegen 1 stem.

De amendementen n°s 63 en 64 van de heer Van Dienderen worden verworpen met 15 tegen 1 stem en 2 onthoudingen.

Artikel 8 wordt ongewijzigd aangenomen met 13 tegen 3 stemmen en 1 onthouding.

Art. 9

Voor de verantwoording van zijn amendementen n°s 65 tot 68 (Stuk n° 123/16), verwijst de heer Van Dienderen naar de bespreking van artikel 8.

De amendementen n°s 65 en 66 van de heer Van Dienderen worden verworpen met 15 tegen 1 stem.

De amendementen n°s 67 en 68 van de heer Van Dienderen worden verworpen met 15 tegen 1 stem en 2 onthoudingen.

Artikel 9 wordt ongewijzigd aangenomen met 13 tegen 3 stemmen en 1 onthouding.

Art. 10

De heer van Wambeke vraagt zich af of er, in het tweede lid van het voorgestelde artikel 21, § 6, wel overeenstemming bestaat tussen, in het Frans, « *insuffisance* de ressources financières » en, in het Nederlands, « *financieel onvermogen* ». Deze twee termen werden overigens in de Senaat toegevoegd, want oorspronkelijk was er sprake van respectievelijk « *absence* de ressources financières » en « *financieel vermogen* ».

De Minister verduidelijkt dat de Franse tekst « *absence* de ressources financières » té verregaand was, aangezien dit een totale afwezigheid van geldmiddelen veronderstelde alvorens een gewetensbezwaarde zou kunnen aanspraak maken op het bestaansminimum.

Het woord « *insuffisance* » geeft beter de werkelijke bedoeling weer, namelijk dat de gewetensbezwaarde over *onvoldoende* geldmiddelen beschikt, zodat hij

ces financières sont « insuffisantes ». On peut d'ailleurs dire que le terme « insuffisance » est l'équivalent du terme « insolvabilité », qui est utilisé en droit commercial et exprime également un manque de ressources financières.

En ce qui concerne le texte néerlandais, l'expression « financieel *vermogen* » était évidemment incorrecte. Elle a été corrigée par le Sénat en « financieel *onvermogen* ». Ces termes ne supposent pas non plus une absence totale de ressources financières.

Le Ministre souligne d'ailleurs que ce texte doit être lu en corrélation avec les autres articles de la loi.

*
* *

L'amendement n° 60 de M. Van Dienderen (Doc. n° 123/16) tend à insérer un § 2bis dans l'article 21 proposé des lois coordonnées.

L'auteur souhaite que les objecteurs de conscience puissent également accomplir leur service civil dans d'autres pays membres de la Communauté européenne.

Ce principe est déjà acquis en Allemagne et en France. La délégation parlementaire italienne qui a procédé à un échange de vues sur le statut des objecteurs de conscience avec la Commission de l'Intérieur était également favorable à cette proposition.

M. Van Wambeke ayant déclaré que cette proposition ne serait réaliste que s'il existait un statut unique des objecteurs de conscience dans tous les pays européens, *M. Van Dienderen* réplique qu'il ne partage pas ce point de vue. Dans une première phase, la durée du service civil serait égale à la durée prévue dans le pays où le service civil serait accompli, ce qui inciterait également à instaurer rapidement un statut unique, bien qu'une telle entreprise s'annonce difficile.

Bien qu'il entende respecter les accords conclus, *le Président* accueille cet amendement avec sympathie et espère que la Chambre, éventuellement en accord avec le Gouvernement, pourra se prononcer dans un délai convenable sur une proposition de loi tendant à instaurer ce type de collaboration européenne.

*
* *

L'amendement n° 60 de M. Van Dienderen est rejeté par 17 voix contre une.

L'article 10 est adopté sans modification par 13 voix contre 4 et une abstention.

Art. 11 à 20

Ces articles ne donnent lieu à aucune discussion et sont adoptés par 14 voix contre 3 et une abstention.

kan aanspraak maken op het bestaansminimum. Men kan « insuffisance » trouwens het equivalent noemen van de handelsrechtelijke term « insolvabilité », die ook een gebrek aan geldmiddelen uitdrukt.

Wat de Nederlandse tekst betreft, was de omschrijving « financieel *vermogen* » een duidelijke taalfout. In de Senaat werd dit rechtgezet en omgevormd tot « financieel *onvermogen* ». Ook deze term veronderstelt geenszins een totale afwezigheid van geldmiddelen.

De Minister wijst er overigens op dat deze tekst dient gelezen te worden in samenhang met de overige artikelen van de wet.

*
* *

Het amendement n° 60 van de heer Van Dienderen (Stuk n° 123/16) strekt ertoe een § 2bis in te voegen in het voorgestelde artikel 21 van de gecoördineerde wetten.

De indiener ervan wenst hierdoor de mogelijkheid te openen voor de gewetensbezwaarden om hun burgerdienst ook in andere lidstaten van de Europese Gemeenschap te verrichten.

In Duitsland en Frankrijk is dit principe overigens reeds verworven en ook de Italiaanse parlementaire delegatie die met de Commissie voor de Binnenlandse Zaken van gedachten wisselde over het statuut van de gewetensbezwaarden, stond hier gunstig tegenover.

Op de opmerking van *de heer Van Wambeke* dat zulk voorstel eigenlijk slechts realistisch is bij een eenvormig statuut voor de gewetensbezwaarden in alle EG-landen, antwoordt *de heer Van Dienderen* dat dit niet noodzakelijk het geval is. In een eerste fase zou de duurtijd gelden van het land waar de burgerdienst wordt vervuld, en het zou tevens een aansporing betekenen om sneller naar een eenvormig statuut te streven, hoewel dit niet gemakkelijk zal zijn.

Hoewel *de Voorzitter* zich zal houden aan de gemaakte afspraken, drukt hij zijn sympathie uit voor dit amendement en hoopt hij dat de Kamer, eventueel in overleg met de Regering, zich op niet al te lange termijn zal kunnen uitspreken over een wetsvoorstel dat deze vorm van Europese samenwerking wil tot stand brengen.

*
* *

Het amendement n° 60 van de heer Van Dienderen wordt verworpen met 17 tegen 1 stem.

Artikel 10 wordt ongewijzigd aangenomen met 13 tegen 4 stemmen en 1 onthouding.

Art. 11 tot 20

Deze artikelen geven geen aanleiding tot verdere bespreking en worden aangenomen met 14 tegen 3 stemmen en 1 onthouding.

Art. 21

M. Van Wambeke s'étonne qu'à la suite de la modification de cet article par le Sénat, trois articles de la loi entreront en vigueur le jour de sa publication au *Moniteur belge* et tous les autres 10 jours plus tard.

Une modification du § 1er de cet article impliquerait toutefois le renvoi du projet au Sénat, ce qui n'est pas indiqué dans les circonstances actuelles.

L'article 21 est adopté par 14 voix contre 3 et une abstention.

Vote sur l'ensemble du projet de loi

M. Van Wambeke constate que la proposition de loi initiale de MM. Temmerman et Vanvelthoven ainsi que le compromis ultérieur ont été amendés sur de nombreux points, et ce, essentiellement à l'initiative du Gouvernement.

Son groupe votera néanmoins le projet sans poser de conditions.

Cela signifie notamment qu'il ne faut pas lier l'adoption du nouveau statut des miliciens et celui des objecteurs de conscience.

M. Van Dienderen déclare qu'il s'abstiendra lors du vote, d'une part parce que le projet s'écarte trop de la proposition de loi initiale, bien qu'il apporte certaines améliorations au statut des objecteurs de conscience, et d'autre part parce qu'il ne souhaite pas être assimilé à ceux qui rejeteront le projet dans la seule intention de supprimer le statut des objecteurs de conscience.

Le président souligne enfin que les auteurs de la proposition de loi ne voulaient en aucun cas prendre des mesures à l'encontre des miliciens, mais qu'ils visaient simplement à améliorer le statut des objecteurs de conscience.

Ils collaboreront dès lors de façon constructive à l'amélioration du statut des miliciens, là où cela s'avère nécessaire.

*
* *

Le projet de loi, tel qu'il a été modifié par le Sénat, est adopté par 14 voix contre 2 et 3 abstentions.

Le Rapporteur,
J. TIMMERMANS

Le Président,
G. TEMMERMAN

Art. 21

De heer Van Wambeke drukt er zijn verwondering over uit dat, ingevolge de amendering van dit artikel in de Senaat, thans 3 artikelen van de wet in werking zullen treden de dag waarop ze in het *Belgisch Staatsblad* worden bekendgemaakt, en al de overige 10 dagen later.

Een wijziging van § 1 van dit artikel zou evenwel terugzending van het wetsontwerp naar de Senaat inhouden, hetgeen in de gegeven omstandigheden niet aangewezen is.

Artikel 21 wordt aangenomen met 14 tegen 3 stemmen en 1 onthouding.

Stemming over het wetsontwerp in zijn geheel

De heer Van Wambeke stelt vast dat het oorspronkelijke wetsvoorstel van de heren Temmerman en Vanvelthoven en het later tot stand gekomen compromis op vele punten werd geamendeerd, ook en vooral onder impuls van de Regering.

Zijn fractie zal het voorliggende ontwerp evenwel goedkeuren zonder voorwaarden te stellen.

Dit betekent onder meer dat er geen koppeling dient te worden gemaakt tussen de goedkeuring van het nieuwe statuut van de dienstplichtigen en dat van de gewetensbezwaarden.

De heer Van Dienderen verklaart zich bij de stemming te zullen onthouden, enerzijds omdat het ontwerp weliswaar een aantal verbeteringen aan het statuut van de gewetensbezwaarden aanbrengt, doch teveel afwijkt van het oorspronkelijke wetsvoorstel, anderzijds omdat hij niet op één lijn wil worden gesteld met sommige neen-stemmers, die enkel maar het statuut van gewetensbezwaarde wensen op te doeken.

De Voorzitter wijst er ten slotte op dat het nooit in de bedoeling van de indieners van het wetsvoorstel heeft gelegen maatregelen te nemen tegen de miliciens, maar ze enkel maar een verbetering van het statuut van de gewetensbezwaarden voor ogen hadden.

Er zal dan ook constructief worden meegewerkt om ook het statuut van de dienstplichtigen, waar dit nodig is, te verbeteren.

*
* *

Het wetsontwerp, zoals het werd gewijzigd door de Senaat, wordt aangenomen met 14 tegen 2 stemmen en 3 onthoudingen.

De Rapporteur,
J. TIMMERMANS

De Voorzitter,
G. TEMMERMAN